

બાળકેળવણીમાં પિતાની ભૂમિકા (સાંપ્રત ચિંતન)

નટવર આહલપરા
સી.ટી.એમ., અમદાવાદ.

Received : 14-02-2021

Published Online : March-2021

Accepted : 25-02-2021

મિત્રો, મારે આપને કોઈ સલાહ નથી આપવી પણ સ્નેહપૂર્વકની હકારાત્મક ચિંતા વ્યક્ત કરવી છે. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના શબ્દોથી પ્રારંભ કરું. “હે માતા-પિતા, દરરોજ તમે તમારા બાળકના અભ્યાસની પૂછપરછ કરવા, રસ લેવા અડધો કલાક કાઢશો તો ઘડપણનાં વીસ વર્ષ સુધરી જશે!” આજે માતૃભાષા દિન છે. બાળકોને દેખાદેખીથી આર્થિક સગવડ ન હોવાં છતાં અંગ્રેજી માધ્યમમાં ભણાવવાં કરતાં માતૃભાષા ગુજરાતી માધ્યમમાં ભણાવજો.

(૧) લાગણી : પિતા તરફથી પણ બાળકને ભરપૂર લાગણી મળવી જોઈએ.

(૨) જરૂરિયાતો : ફી, પુસ્તકો, પ્રવાસ ફી, ખિસ્સા ખર્ચ અને ગણવેશ અંગે કાળજી રાખવી.

(૩) સવાર-સાંજનું ભોજન સાથે : આ યુગ યંત્રયુગ-મોંઘવારીનો યુગ છે તેમાં પૈસા કમાવાની દોટ સૌ મૂકતાં હોય છે. તેના વગર જીવી પણ ન શકાય. છતાં સવાર-સાંજ અનુકૂળતાએ ઘરના સભ્યો સાથે મળી ભોજન કરે તો બાળકમાં સમૂહજીવનની ભાવના આપોઆપ વધશે.

(૪) સરખામણી ન કરવી : બે કે તેથી વધુ સંતાનો હોય તો તેમના ગુણોની સરખામણી ક્યારેય ન કરવી. વ્યક્તિગત વિશેષતા-મર્યાદાની જાણ અંગત રીતે કરવી. આમ કરવાથી બાળકની આત્મસૂઝ વિકસશે અને લઘુતાગ્રંથિ અને ગુરુતાગ્રંથિ નહીં આવે.

(૫) ઉદારતા : કોઈ વસ્તુ બાળકના હાથે તૂટી-ફૂટી જાય, કાંઈ નુકસાન કરે તો તેને ઉદારતાથી માફ કરી-આ ઘટનામાંથી તેને બહાર કાઢી ભયમુક્ત કરવો જોઈએ.

(૬) ભેટ : બાળકના જન્મદિને, તેણે મેળવેલી સફળતા સમયે સારાં પુસ્તકોની ભેટ અચૂક આપવી જે તેની આજીવન મિત્ર અને માર્ગદર્શી બની રહેશે.

(૭) આશ્વાસન : પરીક્ષામાં નિષ્ફળતા મળે, તેવા સમયે તેની જીગર ટકાવી રાખવાની ફરજ પિતાની છે. ખરા દિલથી આશ્વાસન આપી આવતીકાલ તેની જ છે તે બરાબર સમજાવી તેની હિંમત ટકાવવાથી તે નિરાશાથી દૂર રહેશે.

(૮) જવાબદારી સોંપણી : બાળકની ઉંમર વધતાં ઘરની નાની-મોટી ખરીદીની જવાબદારી, ક્યાંક તેની સાથે હાજર રહી-ક્યાંક તેને સોંપી દેવાથી તેનું સામાજિક ઘડતર થશે. પછી તે ક્યાંય જતાં અચકાશે નહીં.

(૯) ‘હું તો ફી ભરી દઉં,’ ‘મારું બાળક તો એની મેળે બધું કરી લે,’ ‘અમે એમાં માથું ન મારીએ,’ આવાં વાક્યો મેં સાંભળ્યાં છે અને સાંભળું છું, જેને હું પિતાની છટકબારી, આળસ અને ઉદાસીનતા ગણું છું.

(૧૦) ભલે બાળકને પિત્ત્વા, આઈસ્ક્રીમ, ચોકલેટ ખવડાવો પણ તેના હાથમાં પુસ્તક પણ આપો.

(૧૧) લલિતકળા અને ખેલકૂદ મહોત્સવ, નવરાત્રી ઉત્સવ કે વિદ્યાર્થીઓનો કે વિશિષ્ટ પ્રતિભાનો સન્માન સમારંભ હોય ત્યારે હજારો કામ પડતાં મૂકી પિતાએ ગૌરવભેર ઉપસ્થિત રહેવું જોઈએ અને ગૌરવ લેવું જોઈએ. ઘણીવાર માતાની જ હાજરી દેખાય છે.

(૧૨) સંતાનોને સાંભળવાં જોઈએ, ગુસ્સો કે ક્રોધ કરી તેને ઉતારી પાડવાંથી વહેલાં તો આપણું જ લોહી બળે છે.

(૧૩) સવારની શાળા હોય, બાળકોની સાથે પિતાએ પણ વહેલાં જાગી, બાળકની સાથે ચા, દૂધ, નાસ્તો લેવાં જોઈએ. પ્રયત્ન કરો, મજા આવશે.

(૧૪) રાત્રે વહેલા સૂઓ, બાળકોને વહેલાં સુવડાવો તો બીજા દિવસે સ્ફૂર્તિ જ સ્ફૂર્તિ રહેશે. નિયમ બનાવી વહેલાં સૂવાનું રાખો.

(૧૫) બાળકોને વિજ્ઞાનનગરી, લોકવિજ્ઞાનકેન્દ્ર, ફનવર્લ્ડ, મ્યુઝિયમ, ચિલ્ડ્રન લાયબ્રેરી, પ્રસિદ્ધ મંદિરો, ટોચઝ લાયબ્રેરી, પુસ્તકના શોરૂમ, બાગ-બગીચા, નદી, સરોવર, પ્રાણી સંગ્રહાલય, ડેમ વગેરે ફરવાના, જ્ઞાન-આનંદ મેળવવાના સ્થળે લઈ જાઓ.

(૧૬) પિતા તરીકે સંતાનોને સરસ ફોલ્ડર આપી તેનાં પરિણામપત્રક, પ્રગતિ પ્રમાણપત્રો, ફોટોગ્રાફ ફાઈલ કરી આપવાં જોઈએ.

(૧૭) રમતગમત માટે બાલભવન, ઈનડોર સ્ટેડિયમ, જિલ્લા રમતગમત અધિકારી, બહુમાળી ભવન, ક્રિકેટ ક્લબ વગેરેની મુલાકાત લેવી જોઈએ.

(૧૮) ધો. ૧૦ અને ૧૨ પછી સર્ટિફિકેટની જરૂર પડે છે તો તેના માટે અગાઉથી કલેક્ટર ઓફિસ, સિટી મામલતદાર ઓફિસનો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

(૧૯) નોકરી, ધંધા કે કારખાનામાંથી બાર-પંદર કલાક કામ કર્યા પછી ઘરે આવો ત્યારે બાળકો સાથે રમી જુઓ, તમારો થાક, દુઃખ ભુલાઈ જશે. મોબાઈલ લઈ વોટ્સએપમાં એકાગ્ર ન થાઓ. સર્ચ ભલે કરો પણ તમારાં બાળક તમારી સામે પરિણામ કે પ્રમાણપત્ર લઈ ઊભું છે તેના ચહેરા પરની ખુશી પણ સર્ચ કરો, પછી જુઓ તમને ટૉનિક મળશે.

(૨૦) હવે ઓનલાઈન પ્રવેશ મળે છે તેની માહિતીથી વાકેફ રહો.

(૨૧) જો આપણે પાનની દુકાને કે જ્યાં ત્યાં નોકરી-ધંધેથી છૂટી મિત્રો સાથે ગપાટા ભલે મારીએ પણ સમયસર ઘરે આવી બાળકની નોટબુક્સ જોઈએ, તેની સાથે વાતો કરીએ, રમીએ, પીઠ થાબડીએ, શાબાશી આપીએ તો એના જેવો આનંદ અન્યત્ર નહીં મળે.

(૨૨) આપણા દેશના તથા વિદેશના ઘણા પિતાઓએ પોતાનાં બાળકોની શાળાનો સમય બપોરનો રાખેલો, જેથી સવારના સમયમાં પોતાનાં બાળકો સાથે રહી શકાય.

(૨૩) હોકો, બામ, ડોબો, ગડબા, બુધ્ધુ વગેરે જેવા શબ્દો પિતાએ બાળક માટે ઉચ્ચારવા ન જોઈએ. શિસ્ત શીખવો પણ પાંજરાપોળ જેવી નહીં.

(૨૪) એક ઉદાહરણ લઈએ કે બે સંતાનના પિતા પાન, ફાકી, ગુટખા ખાય છે કે સિગારેટ, ચા કે અન્ય પીણું પીવે છે. અંદાજે મહિને આવા પિતાનો ખર્ચ એક હજાર ગણીએ તો બાર મહિનાના બાર હજાર થાય. પણ બાળકોની સાથે દૂધ, છાશ પીએ તો ? હું એક ઝાટકે વ્યસન બંધ કરવાનું નથી કહેતો. તમારી પાછળ તમારી પત્ની, સંતાનો છે. વિચારો, આજથી જ, આ પળે વિચારો. જો પુસ્તકો, ફી, શિષ્યવૃત્તિ સંસ્થામાંથી લેતા હોય તો આપણા મોજશોખ ખાતર સંતાનોના પેટ ઉપર કાતર ન ફેરવવી જોઈએ.

(૨૫) મંદિર જઈએ, ઘરમાં પાઠ-પૂજા, માળા ભલે કરીએ, પણ બાળક રડતું હોય, જીદ કરતું હોય

તો તેને છાનું રાખવું, સમજાવવું, વહાલ કરવું એ પાઠ-પૂજા કે માળા બરાબર જ છે. બાળક ઈશ્વરનો અંશ છે તો તેમાં જ ઈશ્વરના દર્શન કરીએ. ગુણ, સંસ્કાર, ધર્મ ઘરમાંથી જ આપીએ.

(૨૬) તેની એકાગ્રતા વધારવા ચિત્રપોથી, રંગ આપીએ. ભલે દીવાલ બગાડે, કાગળ બગાડે, આડી-અવળી રેખા દોરે પણ તેનામાં એકાગ્રતાનાં બીજ રોપાશે. તેને બાળવિશ્વ, બાલસૃષ્ટિ, ધીંગામસ્તી જેવાં બાળસામયિકો આપો. જોડકણાં બોલો, બોલાવડાવો.

(૨૭) બાળક વિજ્ઞાનનો પ્રયોગ, ટેકનિકલ મોડેલ, કાફ્ટસ, નિબંધ વગેરે બતાવે અને પિતા કહે હમણાં રાખ પછી જોઈ લઈશ. આ 'પછી ક્યારેક' પછી જ રહેતું હોય છે. જેથી સંતાનને અને આપણે ભયંકર પરિણામ વેઠવું પડે છે!

(૨૮) બાળક કોરી પાટી છે. તેનો સારો-ખરાબ વિકાસ છ વર્ષમાં જ થાય છે. તેમાં જેવી લીટી પાડીએ તેવી પડે. બાળકનું મન નાના છોડ જેવું છે; નાના છોડને વાળી શકાય. મોટા વડલાને વાળી શકાતો નથી.

(૨૯) હોળી, ધૂળેટી, ગુરુપૂર્ણિમા, જન્માષ્ટમી, નવરાત્રી, દિવાળી, મકરસંક્રાન્તિ, પંદર ઓગસ્ટ, છવ્વીસ જાન્યુઆરી જેવા ઉત્સવોમાં સંતાનો સાથે પિતાએ પણ જોડાઈ આનંદ લેવો જોઈએ.

(૩૦) સંતાનોનાં પુસ્તકો-નોટ બુક્સ ખરીદવા, ફી ભરવા, બાળકોને લેવા-મૂકવા, વાલી મિટિંગમાં પરિણામ લેવા, પેપર જોવા, વર્ગ શિક્ષકને મળી સંતાનનો રિપોર્ટ લેવા જવું જોઈએ, હોંશથી જવું જોઈએ.

પૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ અબ્દુલ કલામ કહે છે કે, “દરેક બાળક એક વિશિષ્ટ સામાજિક, આર્થિક અને ભાવનાત્મક પર્યાવરણમાં કેટલાંક વારસાગત લક્ષણો લઈને જન્મે છે અને વડીલો દ્વારા એક ચોક્કસ પ્રકારની તાલીમ મેળવે છે. મને વારસામાં મારા પિતા પાસેથી પ્રામાણિકતા અને આત્મશિસ્ત મળ્યાં હતાં.

લેખના અંતે પ્રિય પિતા મિત્રોને ફરીથી એટલું જ કહેવાનું કે, આ મારી કોઈ સલાહ નથી પણ ચિંતા છે, ચિંતન છે, સ્નેહ છે. હજી સમય છે. જાગીએ, સૌને જગાડીએ! જે ઘરમાં દાદા-દાદી છે તે બાળકોનું સુરક્ષાકવચ છે. એવા ઘરનો પિતા નસીબદાર છે! મને આ ચિરંજીવ ક્ષણે યાદ કર્યો તે માટે પ્રિય મિત્ર શ્રી રવજીભાઈ ગાબાણીનો અને પૂરી ટીમનો આભાર... નમસ્કાર...